

Minimaliojo darbo užmokesčio didinimo prielaidų ir pasekmių tyrimas

Pagal mokslinio tyrimo “Minimaliojo darbo užmokesčio didinimo prielaidų ir pasekmių tyrimas” atlikimo sutartį Nr. 232/95 (2004 09 17), pasirašytą tarp Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos bei Darbo ir socialinių tyrimų instituto, buvo numatyta atlikti:

- minimaliojo darbo užmokesčio didinimo prielaidų tyrimą;
- minimaliojo darbo užmokesčio didinimo pasekmių įvertinimą.

Tyrimas buvo atliekamas dviem etapais. Pirmajame tyrimo etape, kaip ir buvo numatyta techninėje užduotyje, buvo: 1) analizuojamos makroekonominės minimalaus darbo užmokesčio prielaidos – atliekamas bendrojo vidaus produkto lygio ir struktūros dinamikos tyrimas, analizuojama, kaip pastaraisiais metais kito Lietuvos dirbančiųjų darbo našumas bei minimaliojo ir vidutinio darbo užmokesčio santykis; 2) aptariami kiti minimalaus darbo užmokesčio didinimo vertinimai, didžiausią dėmesį skiriant darbdavių nuomonei minimaliojo darbo užmokesčio klausimu; 3) pateikti konkretūs skaičiavimai, lyginant minimaliojo darbo užmokesčio didinimą iki 600 litų su pastarųjų metų makroekonominių rodiklių kitimu.

Antrajame tyrimo etape buvo: 1) atliktas minimalios mėnesinės algos/ minimaliojo valandinio atlygio padidinimo 2004 05 01 pasekmių vertinimas – analizuojami Valstybinės darbo inspekcijos bei Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos pateikti duomenys apie Lietuvos Respublikos darbo kodekso 187 straipsnio 3 dalies pažeidimus bei įmonių bankroto dinamiką šalyje; 2) atliktas planuojamo minimalaus darbo užmokesčio padidinimo įtakos įvairiems ūkio subjektams vertinimas atsižvelgiant į įmonių dydį bei ekonomines veiklas; 3) remiantis atlikta socialinių partnerių (darbdavių ir darbuotojų) apklausa, pateiktos socialinių partnerių atstovų nuomonės minimaliojo darbo užmokesčio didinimo/ reguliavimo klausimais; 4) pateiktas trumpas galimo minimalaus darbo užmokesčio padidinimo įtakos jį gaunančių darbuotojų pajamoms vertinimas, esant dabartiniam neapmokestinamojo pajamų dydžio bei mokesčių ir įmokų tarifų lygiui.

Remiantis atliktais tyrimais buvo suformuluotos pagrindinės tyrimo išvados ir pasiūlymai, pateikiami žemiau.

IŠVADOS

1. *Nuo 2004 05 01 padidinus minimalųjį darbo užmokestį (minimaliąją mėnesinę algą (MMA) – iki 500 Lt, minimalųjį valandinį atlygį (MVA) – iki 2,95 Lt) tai neturėjo esminių neigiamų pasekmių verslui: a) Valstybinės darbo inspekcijos duomenimis po 2004 05 01 ne tik nepadidėjo MMA/MVA nemokėjimo atvejų, betgi atvirkščiai – tokių atvejų buvo užregistruota mažiau; b) Įmonių bankroto valdymo departamento prie Ūkio ministerijos duomenimis po 2004 05 01 Lietuvoje ne tik nepadidėjo pradėtų bankroto procedūrų skaičius, betgi atvirkščiai – šis skaičius santykinai sumažėjo.*
2. *Pastarųjų metų Lietuvos ūkio raidos tendencijos rodo, jog šiuo metu Lietuvoje egzistuoja visos prielaidos darbuotojų darbo užmokesčio (tame tarpe – ir minimalaus) didinimui: vien 2000-2003 metais BVP Lietuvoje padidėjo 24%, darbuotojų darbo našumas – 20%, nefinansinių įmonių pelnas – 520% (!); tuo tarpu VDU išaugo 9%, MDU – 5%.*
3. *Atlikta skirtingo dydžio įmonių finansinių rodiklių analizė parodė, jog mažosios įmonės yra palankesnėse sąlygose minimalaus darbo užmokesčio didinimo požiūriu nei didžiosios įmonės: smulkių, vidutinių bei didžiųjų įmonių bendrojo pelningumo rodikliai skiriasi labai neženkliai, tuo tarpu sąnaudų darbui apmokėti (tenkančių vienam darbuotojui) santykis su įmonių pajamomis (tenkančiomis vienam darbuotojui) bei sąnaudų darbui apmokėti dalis bendrosiose įmonių sąnaudose auga augant įmonės dydžiui!*
4. *Kaip parodė skirtingų ekonominių veiklų įmonių rodiklių analizė, įmonių finansiniai rodikliai skirtingų ekonominių veiklų įmonėse skiriasi iš esmės, todėl nustatant tam tikrus galimų neigiamų MMA/MVA padidinimo pasekmių apribojimo mechanizmus, būtina atsižvelgti į ekonominių ūkio veiklų specifiką.*
5. *Kaip parodė atliktas minimalaus darbo užmokesčio padidinimo įtakos įmonių pelningumui vertinimas, MMA padidinimas iki 600 neturėtų esminės įtakos ekonominei įmonių padėčiai: net esant 2002 metų situacijai, toks MMA padidinimas įmonių pelną tesumažintų vidutiniškai 0,3 procentinio punkto arba ~10%, tuo tarpu atsižvelgiant į pastarųjų metų ekonomikos augimą bei tą faktą,*

jog 2002-2004 metų laikotarpiu įmonių pelnas prieš apmokestinimą Lietuvoje padidėjo beveik 2 kartus (arba 100%), akivaizdu, jog nėra jokio pagrindo kalbėti apie įmonių nepajėgumą mokėti 100 litų padidintą minimalų darbo užmokestį!

6. Apibendrinant Lietuvos profesinių sąjungų nuomonę apie minimaliojo darbo užmokesčio reguliavimą/didinimą galima teigti, jog *absoliuti dauguma apklaustų profesinių sąjungų atstovų pritaria šiuo metu Lietuvoje įteisintam MDU reguliavimo mechanizmui bei mano, jog MMA/MVA šiuo metu turėtų būti didinama (iki 600 Lt/mėn.); daugumos respondentų nuomone, visoje Lietuvoje turėtų galioti vienodo lygio MMA/MVA.*
7. Apibendrinant Lietuvos darbdavių nuomonę apie minimaliojo darbo užmokesčio reguliavimą/didinimą galima teigti, jog *dauguma apklaustų darbdavių atstovų pritaria šiuo metu Lietuvoje įteisintam MDU reguliavimo mechanizmui bei mano, jog MMA/MVA šiuo metu turėtų būti didinama; daugumos respondentų nuomone, visoje Lietuvoje turėtų galioti vienodo lygio MMA/MVA.*
8. Tiek darbdavių, tiek profesinių sąjungų atstovai, kurie pasisako už minimaliojo darbo užmokesčio diferencijavimą *dažniausiai mini šiuos galimus diferencijavimo pavykius: ekonominė veikla (žemės ūkis); regionas (mažieji miestai bei kaimas); darbuotojų grupės (žemiausios kvalifikacijos darbuotojai).*
9. Apibendrinant socialinių partnerių apklausos rezultatus pažymėtina ir tai, jog *darbdavių atstovai primygtinai pabrėžia būtinumą mažinti fizinių asmenų pajamų mokesčių bei didinti neapmokestinamąjį pajamų dydį.*
10. Ši darbdavių nuostata, tyrimo autorių nuomone, yra pakankamai pagrįsta, kadangi, kaip rodo atlikti skaičiavimai, esant dabartiniam NPD bei mokesčių ir įmokų tarifų lygiui, *MMA padidinus nuo 500 iki 600 litų per mėnesį, darbdavio kaštai minimaliai mėnesinei algai išaugtų 131 litu – tiesiogiai dirbančiajam atitektų 64 litai, 67 litai papildytų VSDF bei nacionalinį biudžetą.*
11. Apibendrinant atliktą analizę galima teigti, jog minimalaus darbo užmokesčio padidinimas sušvelnintų esamą disproporciją tarp darbo ir kapitalo pajamų bei atitiktų šiuolaikinius darbo rinkos raidos dėsningumus, pagrįstus darbo ir kapitalo partneryste, bei Lietuvoje kuriamą socialiai orientuotos ekonomikos modelį.

PASIŪLYMAI

Apibendrinant šio bei ankstesnių Darbo ir socialinių tyrimų instituto atliktų tyrimų rezultatus, tyrimo autoriai mano, jog:

- šiuo metu nustatytas MMA (ir atitinkamai – MVA) lygis galėtų būti didinamas iki 600 litų;
- 600 litų yra pernelyg žemas lygis, kad MMA Lietuvoje būtų diferencijuojama pagal ekonomines veiklas, regionus ar darbuotojų kategorijas;
- didinant MMA/MVA kartu turėtų būti didinamas ir neapmokestinamasis pajamų dydis.

Kartu reikia atsižvelgti į tai, jog Lietuvoje gali egzistuoti eilė įmonių, kurioms MMA padidinimas iki 600 litų būtų pernelyg sunki našta – kiltų pagrįsta tokių įmonių bankroto bei jų darbuotojų atleidimo grėsmė.

Siekiant išvengti galimo tokios situacijos susidarymo ir kartu siekiant skatinti Lietuvoje šiuo metu ypatingai žemą (lyginant su kitomis ES šalimis) darbuotojų organizuotumo bei jų interesų atstovavimo lygį, tyrimo autoriai siūlo tokį galimų neigiamų MMA/MVA padidinimo pasekmių apribojimo mechanizmą:

Įmonėms, kurių bendrojo pelningumo rodiklis yra neigiamas arba (ženkliai) mažesnis nei atitinkamos ekonominės veiklos vidurkis¹, o sąnaudų darbai apmokėti dalis bendrosiose įmonių sąnaudose yra (ženkliai) didesnė nei atitinkamos ekonominės veiklos vidurkis, gavus įmonės darbuotojų (įmonės profesinės sąjungos, įmonės darbo tarybos arba darbuotojų atstovo) sutikimą, MMA/MVA padidinimas galėtų būti laikinai atidedamas.

Lietuvos Respublikos Trišalėje taryboje bei Lietuvos Respublikos Vyriausybėje pritarus šiai nuostatai, konkretų šios nuostatos įgyvendinimo mechanizmą per tam tikrą, numatytą laikotarpį, turėtų parengti atitinkamos valdžios institucijos (LR Ūkio ministerija bei LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija).

¹ Alternatyva – bendrosios pajamos (apyvarta) vienam darbuotojui yra (ženkliai) mažesnė nei atitinkamos ekonominės veiklos vidurkis.